

Emilian GALAICU-PĂUN

A absolvit Facultatea de Litere a Universității de Stat din Chișinău (1986) și doctoratul la Institutul de Literatură „M. Gorki” din Moscova (1989). Membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova (1990) și din România (1998). Membru al PEN Club-ului. Redactor pentru Basarabia al revistei „Vatra” (Târgu Mureș); redactor-șef al Editurii Cartier; autor-prezentator al emisiunii *Carte la pachet* de la Radio Europa Liberă. Premiul Național pentru Literatură (Republica Moldova, 2015); Premiul Național pentru Poezie „George Bacovia” (România, 2019). Cavaler al Ordinului de Onoare (R. Moldova, 2012), Ordinul Meritul Cultural în grad de Ofițer (România, 2014), Crucea „Meritul Heraldic” (R. Moldova, 2020).

Cărți publicate: (POEZIE) *Lumina proprie*, Literatura Artistică, 1986; *Abece-Dor*, Literatura Artistică, 1989; *Levitații deasupra hăului*, Hyperion, 1991; *Cel bătut îl duce pe Cel nebătut*, Dacia, 1994; *Yin Time*, Vinea, 1999 (tradusă în limba germană de Hellmut Seiler, Pop-Verlag, Ludwigsburg, 2007); *Gestuar*, Axa, 2002; *Yin Time (neantologie)*, Litera, 2004; *Arme grăitoare*, Cartier, 2009 (tradusă în limba engleză de Adam J. Sorkin & Co, Deep Vellum, Dallas, SUA,

2023); *A-Z.best*, Arc, 2012; *A(II)Rh+eu / Apa.3D*, Cartier, 2019; *sanG d'encre*, antologie, Cartier de Colecție, 2020. (PROZĂ) *Gesturi (Trilogia nimicului)*, Cartier, 1996; *Țesut viu. 10 x 10*, Cartier, 2011, 2014; trad. engleză de Alistair Ian Blyth, *Living Tissue. 10 x 10*, Dalkey Archive Press, SUA, 2019); *Times New. Roman 12/18*, Cartier, 2024. (ESEU) *Poezia de după poezie*, Cartier, 1999; *Cărțile pe care le-am citit, cărțile care m-au scris*, Junimea, 2020. (TRADUCERI) Jean-Michel Gaillard, Anthony Rowley, *Istoria continentului european*, Cartier, 2001; Robert Muchembled, *O istorie a diavolului*, Cartier, 2002; Mario Turchetti, *Tirania și tiranicidul*, Cartier, 2003; Michel Pastoureau, *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*, Cartier, 2004; *Albastru. Istoria unei culori*, Cartier, 2006; *Ursul. Istoria unui rege decăzut*, Cartier, 2007; Roland Barthes, *Jurnal de doliu*, Cartier, 2009; Edward Lear, *Scrippius Pip*, Arc, 2011; Michel Pastoureau, *Negru. Istoria unei culori*, Cartier, 2012; Michel Pastoureau, *Regele ucis de-un porc*, Cartier, 2022. Tradus în peste 20 de limbi. Prezent în numeroase antologii, din țară și din străinătate.

PERSONNE NAGE

(fragment de roman, în lucru)

Un băietan îndeajuns de răsărit ca să treacă drept flăcăiandru – doar că nu trece; pe cine să păcălească un copil cu sindromul Down?! –, strigat *Mutu*, având cele mai lungi brațe ce-i atârnă până mai jos de genunchi, trasează cu mână sigură, din interiorul viitorului cerc, o circumferință mai mult sau mai puțin rotundă, după ce că locul ales fusese bătătorit și curățat de pietricele și crenguțe, apoi îl împarte în șase părți egale, trăgând trei linii în diagonală, fiecare puști urmează să primească un clin, pe care va încerca să și-l rotunjească, pe seama celorlalți, dând cu cuțitul de pământ. Nimeni dintre acești copii n-a ieșit din sat baremi până în centrul raional, la vreo 30 de km distanță, majoritatea însă au bătut toate dealurile de prin împrejurimi, însoțindu-și părinții la prășit popușoi sau la cules tutun; câțiva știu chiar să arate până unde li se întindeau, *pe vremea românilor*, „pomânturile familiei” – primite după reforma agrară a lui Ferdinand, din 1921, apoi vărsate „de bunăvoie”

în colhoz, în '49 –, astfel că jocul are, în ochii lor – dar și ai adulților care, dacă se întâmplă să treacă pe alături, au grijă să nu le calce în picioare cercul, mai și povățuindu-i: „Băgați de seamă să nu vă tăiați!” –, însemnătatea unei inițieri. Fetele n-au voie să joace, chiar dacă anume viitoarele gospodine vor mânui de cele mai multe ori cuțitul, atât la bucătărie, cât și pentru a lua gățul păsărilor domestice, dar și mieilor sau ieduților, nu și porcilor – înjunghierea porcului de Crăciun rămâne în grija bărbatului, fie c-o face cu mâna lui, fie cheamă pe cineva –, ferească Dumnezeu de cazurile în care vreo nevastă face moarte de om, bătând-l până-n plăsele în tatăl copiilor ei, la gâlceavă sau în legitimă apărare; în mahalaua lor ce dă spre bahnă, Silvica și Snejana sunt cunoscute pentru cruzimea lor de fetețe crescute fără tată, așa că ori de câte ori se cere omorâtă o mătă care mănâncă pui sau un câine prea bătrân ca să mai poată fi ținut pe lângă casa omului, se prind ele s-o facă, fără multă

vorbă, ba chiar strălucindu-le ochii de bucurie. N-a fost caz ca mîța sau căinele dat pe mâinile lor să se întoarcă acasă, numai ele știu unde le-au dus, bieteile animale, și ce le-or fi făcut. Jocul stă să înceapă, când deodată răcnetul fără sine al unei femei – „Săriți! Frăsâna lu' Petrache s-o dat în fântână...” – le sparge timpanele. Așa se face că, în satul lor, atunci când e să-și pună cineva capăt zilelor, femeile se aruncă în fântână, iar bărbații își bagă capul în ștreang, și doar cei care vor să scape cu zile se duc „la tren”, de unde se întorc rușinați, răzgîndindu-se pe drum, iar cei mai avani își varsă apoi frustrarea pe neveste sau plozi, după ce vor fi trecut pe la bufet. Unuia dintre copii – prea mic ca să dea și el cu cuțitul, chit că nu puțină îndemănare îl scoate din joc înainte chiar ca acesta să înceapă, ci lipsa lui totală de interes pentru pământ, căci pe când ceilalți îl măsoară cu pasul și-l cântăresc din privire, având țărână și pe sub pleoape, nu doar sub unghii și în crăpăturile tălpilor mereu desculțe ca toată lumea, ochii lui de-un albastru ceriu se pierd în zare – numele Frăsâna îi sună deșanțat, de parcă Frasinul din gardul lor ar avea o soră geamănă, Frăsâna, căreia tocmai i s-a întâmpat, ziua-n amiaza mare, o nenorocire cât casa. Nu moartea propriu-zisă a femeii – trebuie să fi înțeles deîndată că și-a făcut seama –, ci faptul că printr-un cuvânt se poate uita la un alt cuvânt ca printr-un ciob de sticlă, și că acestea, odată puse la un loc, prefac moartea într-un fapt de viață, suficient să împreunezi un frasin c-o Frăsâna, și iat-o, fântâna, țâșnind ca o arteziană în coroana verde a copacului din gard, iată-l, colacul de fântână, întorcându-se într-o coroană funerară pe proaspătul mormânt al roabei lui Dumnezeu, pristăvita Eufrosinia, câte i s-au arătat în acea zi, pe care cu certitudine ar fi uitat-o, să nu fi fost cuvintele, transmise din gură-n gură, strigate-n gura mare – să afle tot satul, lume de peste lume, cosmosul și universul întreg: „Frăsâna lui Petrache s-a dat în fântână!”. Și în timp ce toți ceilalți copii se întrebau într-un glas: „Într-a cui?!”, ca să dea fuga până într-acolo pentru a fi de față atunci când o vor scoate, un singur puști se gândește cum are să-i dea vestea bunicii, în ale cărei povești Harap Alb era cel ce coboară

în fântână după apă vie și apă moartă, iar cuvintele i-au și luat-o înainte. (În mintea lui, naratorul a și aruncat puntea „peste mări și țări”, de-a dreptul în Sena, de unde să-și pescuiască personajul – întoarce-i-s-ar numele: *Personne Nage* –, sigur, un vechi truc literar cusut cu ață albă, să pui în ecuație oameni și locuri care n-au nimic în comun, și tocmai atunci îi curge tocul – abia de-i schimbase cerneala, albastră pe neagră –, iar pata formată seamănă cu ceva? îi aduce aminte de cineva? aproape că nu-i vine să-și creadă ochilor, așa că ia din raft o carte, *Слово и культура*, Москва, Советский писатель, 1987, pe care o pune alături în pagină, da, acum nu-i niciun dubiu, e silueta lui O. Mandelștam, celebra-i efigie în semiprofil, căreia îi va spune de-aici încolo – petei de cerneală, nu efigiei! – *Pata lui Osea*, nume de profet biblic, în vremuri fără niciun Dumnezeu, care-și făcea intrarea într-un fel deloc glorios: „Întâia dată când a vorbit Domnul către Osea, Domnul a zis: «Du-te, și ia-ți o nevastă curvă și copii din curvie; căci țara a săvârșit o mare curvie, părăsind pe Domnul!»” (Osea, 1,2). N-ar putea spune când i s-a pus pata pe O.M., în mod cert nu ascultând-o pe Alla Pugaciova, cu șlagărul din 1985, «Я вернулся в мой город, знакомый до слез», prea săltăreț pentru un poem eminamente tragic; și deja prin '87, la Moscova, în căminul Institutului de Literatură de pe strada Dobroliubov, într-o seară Irina S-va îi recită pe de rost – pur și simplu, nu și-ar fi permis să-i citească de pe foaie! –, dintr-o răsuflare: «Нам остается только имя/ Чудесный звук, на долгий срок./ Прими ж ладонями моими/ Пересыпаемый песок», dăruindu-i astfel nu o poezie aparte – «He веря воскресенья чуду» (1916) –, altminteri dedicată Marinei Țvetaeva, ci un poet, P o e t u l. Și dacă i s-ar fi dat chiar atunci pe loc, *tout court*, punând astfel capăt unei virginități chinuitoare – a lui, nu a ei, femeie măritată –, și tot nu-l fericea mai mult!) Cu alte cuvinte, pe care și le va apropria peste ani, abia la a n-a lectură a *Însemnărilor lui Malte Laurids Brigge*, „Și dintr-o dată m-a cuprins spaima, cuvintele puteau totuși fi acolo, dincolo de vârsta mea, și mi s-a părut mai îngrozitor decât orice altceva să trebuiască să le spun...”

(*De-a Omu' Negru*, dintre jocuri; și țintirumul satului, dintre grădinile oamenilor – primul cultivându-i sentimentul timpului, cel din urmă, orientarea în spațiu –, nimic nu i-a fost mai drag în primii șapte ani de viață, singurii de-acasă, decât să se prindă în hora condusă de „Mama” (sau „Tata”, în funcție de cine juca rolul, o fată sau un băiat), care pune în mișcare drăcovenia: „Ora unu a sosit, Omu' Negru n-a venit./ Ora două a sosit, Omu' Negru n-a... etc.”, până la ruperea cercului odată cu anunțarea ceasului rău: „Ora X a sosit, Omu' Negru a venit!”, și atunci scapă cine poate ca să nu fie prins de Omu' Negru și dus în beci, printre urcioarele de lut (tot un fel de *memento* că vor ajunge, cu toți, oale și ulcele?!); nicăieri nu s-a simțit mai în largul lui ca printre mormintele – unele, de câteva secole – risipite cu dărnicie ici și acolo pe acea limbă de pământ coborând la vale ca pentru a se adăpa din izvorul care curgea la poalele dealului. Frică în stare pură, jocul *de-a Omu' Negru*; și țintirumul, cum altfel? *Terra Promessa*. La plecarea din satul de baștină, când va schimba cei șapte ani de-acasă pe căminul familial din Ch-ău, dintr-un cămin de nefamiliști, dubla grefă întunecată – a jocului, din care nu va reține decât ceremonialul în sine, de *Totentanz* (cine știe, cunoaște: „moartea-i un meșter german!”), al Numerelor apropiind ceasul rău; și a țintirumului din chiar inima așezării, a cărui țărână i s-a lipit de tălpi, dar mai cu seamă de cerul gurii, încă din zilele când, de Paștele Bla-

jinilor, o întreba pe bunică-sa de ce jidanii l-au țintignit pe Isus, ori de câte ori dădea cu ochii de crucifixul vechi de la intrare, și ce Dumnezeu le scrisese Hristos lipovenilor din satul lor, care umblau toată ziua cu: «Христос воскрес!» – nu doar că a prins, dar a și proliferat într-o direcție contrară a așteptărilor alor săi, îndreptățiți să vadă în el continuatorul cauzei lor, la cât l-au muștruluit să fie *activist*, în spiritul epocii, și când acolo, iată-l, grefier al nimicului – marelui. De temut, nimicul.)

Dar nu avea încotro, trebuiau spuse. Faptul că-și va aduce aminte, peste jumătate de veac, anume acea după-amiază în care jocul *de-a pământul*, pe care-l urmărea de pe margine, s-a rupt înainte să înceapă, odată cu răcnetul femeii: „Săriți! Frăsâna lu' Petrace s-o dat în fântână...”, are de-a face cu apa, sub al cărei semn zodiacal lunar s-a născut – „grăiește ca apa”, așa îl lăuda toată lumea –, dar și cu focul, cel deal doilea său semn zodiacal, anul Dragonului – sau mai bine zis, și cu apa, și cu focul, nu-i chip una fără alta. Bunica tocmai pusese oala la fiert, să opărească găina – prea bătrână ca să mai facă ouă, numai bună de zeamă –, când puștiul a dat buzna pe ușă, cu sufletul la gură: „Săriți! Frăsâna... fântâna...”. În aceeași clipă bătrâna țășnea afară, să întrebe la gard ce s-a întâmplat; când s-a întors în casă, după niciun minut, oala era răsturnată – ceasul rău! –, și copilul, opărit pe burtă, țipa ca din gură de șarpe. Timpul a stat

în loc, o mână nevăzută a cumpănit dacă să-l oprească de tot – era totuși cam mult, două vieți în aceeași zi, iar dacă s-ar fi întâmplat nenorocirea, poate că și a treia (te pui c-o femeie scoasă din minți de durere?!), într-un sat uitat de Dumnezeu –, iar odată repornit, n-a mai curs la fel. Noaptea cea mai lungă, când ba se prăbușea într-un somn agitat, ba se trezea țipând de durere, și după nu mai putea adormi la loc; zile nesfârșite de stat întins pe cuptor, mereu pe spine, când până și nevoile trebuia să și le facă așa culcat – mai mare rușinea! –, ținându-i cineva căldarea între picioare, fără altă ocupație decât să doarmă, fiindcă somnul tămăduiește; spaima că, în loc ca bunica să fiarbă găina, el și-a fript cocoșelul, și chiar dacă-l putea folosi ca să facă pipi, ceva îi spunea că nu numai pentru asta i-l dat omului, prea se făleau copiii mai mărigani cu al cui e mai cu moț; săptămâni de *dolce far niente* în care bunicul îi aducea de la bufetul din sat apă dulce cu gust de pară, «Дюшес», iar în câteva rânduri chiar „Crem-soda”, cea mai bună pe care a băut-o vreodată; lunile care, în loc să-l apropie de prima zi de școală – după ce că ai săi au decis, peste capul bunicilor, să-l înscrie de la șase ani, luându-l cu ei la oraș –, se vedea silit să repete anul școlar, fără baremi să-l fi început, și nici *Abecedarul*, pe care bunicul i-l dăruise mai degrabă pentru desenele lui Igor Vieru și de unde îi va citi serile, până avea să învețe el însuși literele, nu-l putea trece clasa; anul 1970, centenarul lui V.I. Lenin în cinstea căruia s-a bătut o monedă jubiliară de-o rublă, cu chipul lui Ilici, primită la un moment dat în dar; alte și ale glasuri – al felceriței trecând să-l vadă o dată la câteva zile; al medicului chemat de la spitalul raional, când pericolul de moarte trecuse, așa că era momentul să se îngrijească de ce fel de viață va duce, și dacă, tot spunându-i-se „Las’ că trece până la nuntă!”, chiar va avea parte de parte femeiască; al Silvicăi, poruncitor: „Arată puța!”; și al Snejanei: „Hai, că n-o să ți-o mușcăm...”; al lui cutare, și cutare, și cutare, oricine le trecea pragul, ținea cu tot dinadinsul să se facă auzit, unii și văzuți, mâncându-l limba pe câte unul: „Da’ mă-ta sau tact’ tu un’ ți-s?” –, aceeași încăpere, pe care nu doar că n-a pără-

sit-o, dar nici nu s-a dat jos de pe cuptor – fără fereastră, cuptorul; și casa, casă bătrânească –, și așa s-a prins într-o bună zi că-și spune lui însuși vrute și nevrute, cu cuvintele proprii, dar și cu cele din *Abecedar*, împrumutând la început vocea bunicului, apoi cultivându-și vocea sa lăuntrică, doar ca să treacă mai repede timpul, care însă nu se grăbea deloc. Și tot nu trăise încă Spaima ce Mare. Într-o seară bunicul s-a întors de la gară însoțit de-un bărbat echipat altfel decât un colhoznic – de când schimbase, el însuși, sapa pe ciocanul de impiecat de mișcare, și lumea din jurul lui s-a umplut cu altă „nație de oameni” –, și care, odată intrat în casă, și-a păstrat pe cap pălăria cu boruri largi. Nu arăta a medic de țară și nici, în ciuda bărbii, a popă, iar felul în care vorbea, învăluitor, ca și cum i-ar fi îmbăiat pe toți cei de față în lapte și miere, îl făcea plăcut vederii înainte chiar să dai ochii cu el. Au stat ce-au stat la masă, discuția însuflețindu-se atunci când bunicul l-a întrebat în șoaptă – și tocmai asta l-a făcut să-și ciulească urechile pe copilul de după sobă –, dacă-i adevărat ce se spune că rabinii își încearcă briciul de ascuțit pe limbă, ori de câte ori trebuie să-l folosească, după care a cerut să-i vadă nepoțelul. Cu gesturi sigure, l-a palpat cu de-amănuntul, atent să nu-i facă durere și nici să nu-l rușineze, bolmojind în barbă: „Un semn tot are să rămână, de forma Mării Negre”, apoi cu voce tare, către bunicul său: „Acum, dacă mă lași să ți-l și tai împrejur, să știi că i-o juruiesc de nevestă pe Estera mea, când crește mai mare – și atâta nepoată am!” Prin ce minune o fi înțeles despre ce-i vorba, greu de spus – nu aveau evrei în sat, decât doar „jidanii care l-au răstignit pe Hristos” din vorbele bunicii în duminica de Paști –, când deodată iată-l țipând fără sine: „Nu dau puța la nimeni! Nu dau puța la nimeni!! Nu dau puța la nimeni!!!” Și uite-așa s-a ales c-o pată de arsură albicioasă pe burtă cât Marea Neagră din *Atlasul geografic al lumii*, dar și c-un nume nou de alint, Puța-Patret, din care, peste ani, nu-și va păstra decât cratima, în chip de tăietură intimă – cicatricea lui Ulise? circumcizie? –, și tot n-are să se culce cu Ruth, Noemi sau Miriam, oricât de „*du sollst sie rufen aus dem Wasser*”.